

Introduction to Rishonim

1. מעמד התלמוד הבבלי

בבא מציעא דף פו ע"א :
רבי ורבי נתן סוף משנה, רב אשי ורבינא סוף הוראה.

רש"י :

סוף המשנה - סוף תנאים, עד ימיהן אמרו איש את דבריו בבית המדרש, והיו תלמידים גורסים שמועה שמועה לבדה, ולא היו מסכתות סדורות, וסדר וקבץ על הסדר, והם כללו האמור בדורות שלפניהם וסדרו את המסכתות, ואחריהם לא יוסיפו אלא מעט.

סוף הוראה - סוף כל האמוראין, עד ימיהם לא היתה גמרא על הסדר אלא כשהיתה שאלה נשאלת בטעם המשנה בבית המדרש, או שאלה על מעשה המאורע בדין ממון או איסור והיתר - כל אחד ואחד אומר טעמו, ורב אשי ורבינא סידרו שמועות אמוראין שלפניהם, וקבעו על סדר המסכתות כל אחד ואחד אצל המשנה הראויה והשנויה לה, והקשו קושיות שיש להשיב ופירוקים שראויים לתרץ הם והאמוראים שעמהם, וקבעו הכל בגמרא, כגון : איתיביה מיתיבי ורמינהי איבעיא להו, והתרוצים שעליהן, מה ששיירו אותן שלפניהן, ואותן שאמרו לפניהם הקושיות והתירוצין שעליהם לא קבעום בגמרא על סדר המסכתות והמשנה שסידר רבי, ובאו רב אשי ורבינא וקבעום.

ר"ף, מסכת עירובין דף לה עמוד ב :

ואנן לא סבירא לן הכי דכיון דסוגיין דגמרא דילן להתיירא לא איכפת לן במאי דאסרי בגמרא דבני מערבא דעל גמרא דילן סמכינן דבתרא הוא ואינהו הוי בקיאי בגמ' דבני מערבא טפי מינן ואי לאו דקים להו דהאי מימרא דבני מערבא לאו דסמכא הוא לא קא שרו ליה אינהו :

הקדמה ליד החזקה לרמב"ם :

נמצא רבינא ורב אשי וחבריהם. סוף גדולי חכמי ישראל המעתיקים תורה שבעל פה. ושגזרו גזירות והתקינו התקנות והנהיגו מנהגות ופשטה גזירתם ותקנתם ומנהגותם בכל ישראל בכל מקומות מושבותם. ואחר בית דין של רב אשי שחבר הגמרא וגמרו בימי בנו נתפזרו ישראל בכל הארצות פיזור יתר והגיעו לקצוות ואיים הרחוקים ורבתה קטטה בעולם ונשתבשו הדרכים בגייסות ונתמעט תלמוד תורה ולא נכנסו ישראל ללמוד בישיבותיהם אלפים ורבות כמו שהיו מקודם אלא מתקבצים יחידים השרידים אשר ה' קורא בכל עיר ועיר ובכל מדינה ומדינה ועוסקין בתורה ומבינים בחיבורי החכמים כולם ויודעים מהם דרך המשפט היאך הוא. וכל בית דין שעמד אחר הגמרא בכל מדינה ומדינה וגזר או התקין או הנהיג לבני מדינתו או לבני מדינות רבות לא פשטו מעשיו בכל ישראל מפני רחוק מושבותיהם ושבוש הדרכים. והיות בית דין של אותה המדינה יחידים ובית דין הגדול של שבעים ואחד בטל מכמה שנים קודם חיבור הגמרא. לפיכך אין כופין אנשי מדינה זו לנהוג כמנהג מדינה האחרת. ואין אומרים לבית דין זה לגזור גזירה שגזרה בית דין אחר במדינתו. וכן אם למד אחד מהגאונים שדרך המשפט כך הוא ונתבאר לבית דין אחר שעמד אחריו שאין זה דרך המשפט הכתוב בגמרא, אין שומעין לראשון אלא למי שהדעת נוטה לדבריו בין ראשון בין אחרון :

שולחן ערוך, חושן משפט, הלכות דיינים ס"י כה סעי' א :

כל דין שדן דיני ממונות וטעה, אם טעה בדברים הגלויים והידועים, כגון דינים המפורשים במשנה או בגמרא או בדברי הפוסקים, חוזר הדין ודנין אותו כהלכה. הגה : מיהו י"א דאם נראה לדיין ולבני דורו מכח ראיות מוכרחות שאין הדין כמו שהוזכר בפוסקים, יכול לחלוק עליו, [1] מאחר שאינו נזכר בגמרא (טור בשם הרא"ש). מכל מקום אין להקל בדבר שהחמירו בו החבורים שנתפשטו ברוב ישראל, אם לא שקבל מרבתי שאין נוהגין כאותה חומרא (פסקי מהרא"י סימן רמ"א). ואם אי אפשר לחזור, כגון שהלך זה שנטל הממון שלא כדין למדינת הים, או שהוא אלם, או שטימא דבר הטהור או שהורה בכשרה שהיא טרפה והאכילוה לכלבים וכיוצא בזה, הרי זה

פטור מלשלם; אף על פי שגרם להזיק, לא נתכוין להזיק. הגה: ויש חולקין (טור בשם הרא"ש) ועוד פוסקים. ו [ד] [יא] [ט] ה { ולענין הוראת איסור והיתר, אם הגיע להוראה, ח } ח' אף על פי שאינו סמוך, דינו כמומחה (נ"י ריש פי אד"מ). ועיין בי"ד סי' רמ"ב מדין הסמיכות בזמן הזה.

2. פירושי גאונים?

מכתב מהרב שר שלום גאון (כיהן 843-853) [תשובות גאונים קדמונים, סי' מו]:
שר שלום ושי"ע גוי שהכניס ידו בתוך יינו של ישראל כולן מסובכות זו בזו ומאפילות ביותר ואם היה רצון והייתם לפנינו היה אפשר לפרשן יפה יפה ולבררן יפה יפה זה מזו כמות דבר דבור על אפניו מפני שכשתלמיד יושב בפני רבו וישא ויתן בדבר הלכה יודע רבו לאיזה צד לבו נוטה ומה מתעלם ממנו ומה מתברר לו ומה מתעקש עליו ופושט לו עד שמאיר עיניו ומראה לו פנים בהלכה אבל בכתב כמה אפשר לו אלא מקצת צוינו וכתבו לכס

איגרת לרבינו שרירא גאון (906 – 1006) [איגרת רב שרירא גאון, מהד' ליוני, עמ' xxvii-xxviii]:

ואם אמור תאמרון בלבבכם כי תישארוך אתם על מתכונתכם ולא יישחתון

מדרשיכם והישיבה נשחתת הלא — ראשיכם המה ככ' ראשיכם שבטיכם א) ואיך ישחת הראש וישלם הגוף ואחר הראש הגוף הולך, הקיצו נא אחינו והביטו באלה ושימו כבוד לשם אלהיכם ולתורתו ולחכמיה. ולכו במנהג אבותיכם וכדרך הוריתם והחזירו את הדבר לישנו והגידו לנו ספיקותיכם למען תיראון את התשובות והתנובות ב) גם וגם יחוק לב חכמי הישיבי בראוחם כי אתם פונים אליהם ופוחדים למזונייהם ויודעים מקום טרחה בתו' ג) מן התשובות ודעו כי לא לכבודינו ולא לכבוד בית אבינו דיברנו אליכם קשות כאלה כי לכבוד יי' ולכבוד תורתו למען לא יאבדון ארבע אמותיה כי אפילו רבתה תורה הרבה מאד במקומות אחרין ואולם ארבע אמות שלהלכה הנה הם וזאת הצורה הוא במקום סנהד' וראשה הוא במקום מ[שה רב] ינו' : ומנהגות סנהדרין מהנה יוצאין וגלוי וידוע לפני קדושינו כי מתוך

פירוש רב האי גאון לכתובות דף ד ע"א:

ו] ודוקא אביו של חתן או אמה של כלה דליכא איניש יטרח להו אבל איפכא לא.

ודוקא א) אביו של חתן או אמה של כלה [דליכא למטרח להו] אבל אמו של חתן ואביה של כלה לא ב).

ואמר ג) רב האי דוקא אביו של חתן ואמה של כלה דליכא איניש יטרח להו, אבל אפכא לא, ודרך האב ליטרח בסעודת בנו כשהוא חתן, אבל ומיו ד) אינו טורח בסעודתו, ואף אמו של חתן אינה יכולה לעמוד בכך. וגם יך אמה של כלה לעמוד בתכשיטיה, אבל אביה אינו יודע בכך. לפיכך בזמן זגרמה [שגמרה?] סעודה לזה ותמרוקי זאת ומת אבי זה [או אמה של זן] זקא נותנין ז' ימי משתה חחילה טפני שאין להם מי שיכול לחזור ולעמוד, ו בסעודתו ולזו בתכשיטיה, אבל איפכא לא.